

Routekaart voor Kunsteducatie

Bouwen aan creatieve vaardigheden voor de 21e eeuw

(versie 30 april 2006)

I. Achtergrond

II. De doelstellingen van kunsteducatie

1. Handhaven van het recht van de mens op onderwijs en deelname aan het culturele leven
2. Bevorderen van de expressie van culturele diversiteit
3. Ontwikkelen van individuele vaardigheden
4. Verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs

III. Concepten met betrekking tot kunsteducatie

1. Kunstvormen
2. Benaderingen van kunsteducatie
3. Dimensies van kunsteducatie

IV. Essentiële strategieën voor effectieve kunsteducatie

1. Partnerschappen
2. Scholing van leerkrachten en kunstenaars

V. Onderzoek naar kunsteducatie en kennisuitwisseling

VI. Aanbevelingen

1. Aanbevelingen voor leerkrachten, ouders, kunstenaars en directeurs van scholen en kunsteducatie instellingen
2. Aanbevelingen voor ministeries en beleidsmakers
3. Aanbevelingen voor de UNESCO en andere intergouvernementele en non-gouvernementele organisaties.

Deze "Routekaart" is bedoeld als aanzet om te komen tot een gemeenschappelijk besef onder alle belanghebbenden van het belang van kunsteducatie en de essentiële rol daarvan bij het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Het is een poging om concepten te definiëren en goede praktijken te identificeren op het gebied van kunsteducatie. Voor wat betreft de praktische aspecten is het bedoeld als een referentiedocument in ontwikkeling dat een uiteenzetting vormt van de concrete stappen en veranderingen die nodig zijn voor het ontwikkelen van meer strategische planning voor de implementatie van kunsteducatie in educatieve instellingen (formeel en informeel) en voor het vaststellen van een gedegen kader voor toekomstige beslissingen en activiteiten in dit veld. Deze Routekaart beoogt een visie te communiceren en een consensus te ontwikkelen met betrekking tot het belang van kunsteducatie, samenwerkende reflectie en actie te bevorderen en de noodzakelijke financiële en personele hulpbronnen aan te boren om te zorgen voor een meer complete integratie van het kunsteducatie in onderwijssystemen en scholen.

Achtergrond

Er is veel discussie met betrekking tot de vele mogelijke doelstellingen van kunsteducatie. Deze discussie geeft aanleiding tot vragen als: "dient kunsteducatie alleen ter bevordering van de waardering van kunst of dient het gezien te worden als een middel om het leren in andere vakken te versterken?"; "dient kunst te worden onderwezen als op zichzelf staande discipline of voor de kennis, vaardigheden en waarden die kunst vertegenwoordigt (of allebei)"; "is kunsteducatie voor de enkele uitblinkers in een beperkt aantal disciplines of is kunsteducatie voor iedereen?". Dit document beoogt een uitvoerig antwoord op deze vragen te geven. De volgende punten moeten worden gerekend tot de meest belangrijke doelstellingen van kunsteducatie.

Doelstellingen van kunsteducatie

1. Handhaving van het recht van de mens op onderwijs en culturele participatie

Cultuur en kunst zijn essentiële onderdelen van een omvattend onderwijs met als doel de volledige ontwikkeling van het individu. Daarom is kunsteducatie een universeel recht van de mens, voor alle leerlingen, inclusief diegenen die vaak worden uitgesloten van educatie, zoals immigranten, culturele minderheden en gehandicapten. Deze beweringen worden gereflecteerd in de volgende verklaringen over de rechten van de mens en de rechten van het kind.

De Universele verklaring van de rechten van de mens

Artikel 22

'Eenieder heeft als lid van de gemeenschap recht op de realisatie van de economische, sociale en culturele rechten die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid.'

Artikel 26

'Het onderwijs zal gericht te zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mensen en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen te bevorderen en het zal de werkzaamheden van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede steunen.'

Artikel 27

'Eenieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.'

Het Internationaal verdrag inzake de Rechten van het Kind

Artikel 29

'Het onderwijs van het kind dient gericht te zijn op (a) De zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind

Artikel 31

'De staten die partij zijn eerbiedigen het recht van het kind volledig deel te nemen aan het culturele en artistieke leven, en stimuleren het bieden van passende en voor ieder gelijke kansen op culturele, artistieke, recreatieve bezigheden en vrijetijdsbesteding.'

2. Bevorderen van de expressie van culturele diversiteit

De kunsten vormen zowel de manifestatie van een cultuur als het middel om culturele kennis over te dragen. Iedere cultuur kent unieke artistieke vormen van expressie en culturele praktijken. De diversiteit van culturen en hun creatieve en artistieke producten vertegenwoordigen contemporaine en traditionele vormen van menselijke creativiteit die op unieke wijze bijdragen aan de waardigheid, nalatenschap, schoonheid en integriteit van menselijke beschavingen.

Bewustzijn en kennis van culturele praktijken en kunstvormen versterken de persoonlijke en collectieve waarden en identiteit en dragen bij aan het veiligstellen en bevorderen van culturele diversiteit. Kunsteducatie kweekt cultureel besef en stimuleert culturele praktijken, en is het middel waarmee kennis en waardering van kunst en cultuur wordt overgedragen van de ene generatie op de volgende.

In veel landen gaan zowel tastbare als ontastbare aspecten van culturen verloren omdat ze niet gewaardeerd worden in het onderwijssysteem of niet worden overgedragen op toekomstige generaties. Er is daarom een duidelijke noodzaak om culturele kennis en expressie op te nemen en door te geven in het onderwijssysteem. Dit kan worden bereikt door kunsteducatie, in zowel formele als informele educatieve setting.

Meer van de hoofdactiepunten voor de uitvoering van de Universele Verklaring betreffende culturele diversiteit van de UNESCO, overeengekomen door de Lidstaten in 2001, onderstrepen deze noodzaak, waaronder:

- > Actiepunt 6: Waar mogelijk het aanmoedigen van linguïstische diversiteit onder respectering van de moedertaal op alle niveaus van onderwijs en het bevorderen van het leren van meerdere talen vanaf de vroegste leeftijd.
- > Actiepunt 7: Bevordering door educatie van een bewustzijn van de positieve waarde van culturele diversiteit en om dit doel te verwezenlijken het verbeteren van zowel de inhoud van het leerplan als de opleiding van leerkrachten.
- > Actiepunt 8: Opnemen, waar toepasselijk, van traditioneel onderricht in het onderwijsproces met als doel het behoud en de volledige gebruikmaking van cultureel geschikte methoden van communicatie en kennisoverdracht.

3. Ontwikkelen van individuele capaciteiten

Alle mensen hebben een creatief vermogen. De kunsten vormen een unieke omgeving en praktijk waar de leerling actief deelneemt in creatieve ervaringen, processen en ontwikkeling. Onderzoek¹ toont aan dat het introduceren van leerlingen tot artistieke processen, met incorporatie van elementen van hun eigen cultuur in het onderwijs, in ieder individu een gevoel voor creativiteit en initiatief kweekt, een rijke verbeelding, emotionele intelligentie en

---

¹ Voor voorbeelden van onderzoeken en bewijs zie de rapporten van de voorbereidende bijeenkomsten voor de World Conference on Arts Education, zoals *Educating for Creativity: Bringing the Arts and Culture into Asian Education*, Rapport van de Aziatische Regionale Symposia over kunstonderwijs, UNESCO 2005.

een moreel "kompas", een capaciteit voor kritische reflectie, en een besef van autonomie en vrijheid van denken en handelen. Onderwijs van en door middel van kunst stimuleert tevens de cognitieve ontwikkeling en kan het 'hoe en wat' van wat leerlingen leren, meer relevant maken voor de behoeften van de moderne samenlevingen waarin zij leven.

Deze vermogens zijn met name van belang met het oog op de uitdagingen van de samenleving in de 21e eeuw. Als gevolg van de opkomst van gezinnen met twee inkomens en andere sociale veranderingen ontberen kinderen vaak ouderlijke aandacht. Daarnaast ervaren kinderen als gevolg van een gebrek aan gemeenschap en relatievorming in hun familielevens vaak een grote verscheidenheid aan emotionele en sociale problemen. Bovendien is de overdracht van culturele tradities en kunstzinnige praktijken binnen de familieomgeving in toenemende mate problematisch, vooral in stedelijke omgevingen.

Terwijl onze samenlevingen en economieën meer kennisgericht worden, groeit de behoefte aan werknemers die creatief, innovatief en flexibel zijn en die hoogontwikkelde communicatieve en interpersoonlijke vaardigheden hebben. Kunsteducatie rust leerlingen met deze vaardigheden uit en stelt hen in staat om zich te uiten, de wereld om hen heen kritisch te evalueren en actief om te gaan met de verschillende aspecten van het menselijke bestaan.

Een dergelijke educatie is noodzakelijk voor de vorming van verantwoordelijke burgers en voor het bevorderen van een cultuur van vrede. Zo kan onderwijs in kunst en cultuur, behalve aan het ontwikkelen van individuele capaciteiten, ook bijdragen aan sociale cohesie.

Kunsteducatie is tevens een manier om landen in staat te stellen om de menselijke hulpbronnen te ontwikkelen die nodig zijn om gebruik te kunnen maken van hun waardevolle cultureel kapitaal. Gebruikmaking van deze hulpbronnen en dit kapitaal is essentieel indien landen een krachtige en duurzame culturele (creatieve) industrie willen ontwikkelen. Dergelijke industrieën hebben het potentieel om een sleutelrol te spelen in de bijdrage aan de sociaal-economische ontwikkeling van veel minder-ontwikkelde landen. Bovendien fungeren culturele industrieën (zoals film, televisieprogramma's en andere populaire media) voor veel mensen als de belangrijkste toegangspoort tot cultuur en kunst. Educatieve kunstprogramma's kunnen mensen helpen om de grote verscheidenheid te leren kennen die hen door de culturele industrie wordt geboden. Op hun beurt dienen culturele industrieën als hulpmiddel voor leerkrachten die kunst willen integreren in het onderwijs.

4. Verbetering van de kwaliteit van de educatie

Volgens het *Education for All (EFA) Global Monitoring Report* van 2006, gepubliceerd door de UNESCO, neemt het aantal kinderen dat toegang heeft tot onderwijs weliswaar toe, maar blijft de kwaliteit van het onderwijs in de meeste landen laag. Onderwijs toegankelijk maken voor iedereen is belangrijk, maar het is net zo belangrijk dat leerlingen onderwijs genieten van goede kwaliteit.²

"Kwalitatief goed onderwijs" is moeilijk precies te definiëren, maar er kunnen drie principes worden onderscheiden die ten grondslag liggen aan wat goed onderwijs inhoudt: onderwijs dat relevant is voor de leerling maar ook universele waarden bevordert zoals vrede en duurzame ontwikkeling, onderwijs dat gelijkwaardig is in termen van toegankelijkheid en resultaten en dat een waarborg is voor sociale inclusie in plaats van uitsluiting, en onderwijs dat beantwoordt aan en helpt om de rechten van het individu te verwezenlijken.³ Kwaliteitsonderwijs kan daarom in het algemeen begrepen worden als onderwijs dat alle jonge mensen en andere leerlingen voorziet van plaatselijk-relevante vaardigheden, nodig om succesvol in hun samenleving te functioneren; dat toepasselijk is voor wat betreft het

---

² UNESCO, 2005, *EFA Global Monitoring Report 2006*, UNESCO, Parijs, p. 58.

³ UNESCO, 2004, *EFA Global Monitoring Report 2005*, UNESCO, Parijs, p. 30.

leven, de aspiraties en interesses van de leerlingen, evenals die van hun familie en gemeenschap; en die inclusief is en op rechten gebaseerd.

De *Dakar Framework for Action*⁴ onderscheidt meerdere voorwaarden waaraan kwalitatief hoogstaand onderwijs dient te voldoen. Leren over en door middel van de kunst (*Arts Education* en *Arts-in-Education*) bevordert tenminste vier van deze factoren: actief leren; een plaatselijk-relevant leerplan dat de belangstelling en het enthousiasme van leerlingen aanwakkert; respect voor en betrokkenheid bij plaatselijke gemeenschappen en culturen; en getrainde en gemotiveerde leerkrachten.

Internationale verklaringen en verdragen zijn erop gericht om ieder kind en iedere volwassene recht te geven op een volledige educatie en op mogelijkheden om volledig te participeren in het culturele en kunstzinnige leven. De fundamentele reden om kunsteducatie een belangrijk en, sterker nog, verplicht onderdeel te maken van het onderwijsprogramma van ieder land vloeit voort uit deze rechten.

Ten eerste, zoals dit document en een uitgebreide hoeveelheid literatuur over onderwijs illustreren, het ervaren en ontwikkelen van vaardigheden om kunstzinnige uitingen te beheersen versterkt het vermogen van de leerling om andere mensen te begrijpen, te waarderen, ermee om te gaan en ermee te communiceren. Dit proces biedt bovendien unieke perspectieven op een groot aantal andere vakgebieden in het onderwijsprogramma; perspectieven die niet kunnen worden ontdekt door andere onderwijsmethoden.

Ten tweede, om het kinderen en volwassenen mogelijk te maken om volledig te participeren in het culturele en kunstzinnige leven dienen zij de kunstzinnige uitingen te leren begrijpen, waarderen en beheersen die hun medemensen vaak kunstenaars genoemd - gebruiken om inzichten in verschillende aspecten van leven en samenleven te onderzoeken en met anderen te delen. Omdat het een doel is om alle mensen gelijke kansen te geven voor het bedrijven van culturele en kunstzinnige activiteiten, dient kunstzinnige vorming een verplicht onderdeel te zijn van onderwijsprogramma's voor iedereen.

Ten slotte, en zeer belangrijk, draagt kunsteducatie bij aan een vorm van onderwijs dat fysieke, intellectuele en creatieve competenties integreert en meer dynamische en vruchtbare relaties mogelijk maakt tussen educatie, cultuur en de kunsten.

Concepten die verband houden met Kunsteducatie

1. Kunstvormen

In alle culturen hebben mensen altijd antwoorden gezocht, en zullen deze blijven zoeken, op vragen die betrekking hebben op hun bestaan. Iedere cultuur ontwikkelt middelen waarmee zij de inzichten deelt en communiceert die verkregen zijn door het zoeken naar begrip. Basiselementen van communicatie zijn woorden, beweging, tast, geluiden, ritmes en beelden. In veel culturen worden de uitdrukkingen die inzichten communiceren en ruimte maken voor reflectie in de menselijke geest "kunst" genoemd. Door de hele geschiedenis zijn de verschillende typen kunstuitingen voorzien van labels. Het is belangrijk om te beseffen dat, zelfs al worden termen als "dans", "muziek", "theater" en "poëzie" in de hele wereld gebruikt, de diepere betekenis van dergelijke woorden kan verschillen per cultuur.

Daarom moet iedere opsomming van vormen van kunst worden gezien als een pragmatische categorisatie die zich voortdurend ontwikkelt en niets buitensluit. Op deze plaats kan dan ook geen uitputtende lijst worden samengesteld, maar een voorlopige lijst zou bestaan uit kunstvormen als onder andere de podiumkunsten (dans, drama, muziek, enz.), literatuur en poëzie, kunstnijverheid, design, digitale kunst, verhalen vertellen, erfgoed, visuele kunst en film, media, en fotografie. In relatie tot kunsteducatie dient kunst gezien te worden als kunstzinnige praktijken en ervaringen die evenzeer gericht zijn op de processen als de

⁴ Dakar Framework for Action, 2000, http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml

kunstobjecten zelf. Verder moet, aangezien veel kunstvormen niet tot één discipline kunnen worden beperkt, meer nadruk worden gelegd op het interdisciplinaire karakter van kunst en de overeenkomsten tussen de verschillende kunstuitingen.

2. Benaderingen van kunsteducatie

Iedere benadering van kunsteducatie moet de cultuur/culturen waartoe de leerling behoort als uitgangspunt nemen. Het aankweken van zelfvertrouwen, geworteld in een diepe waardering voor iemand's eigen cultuur, is het best mogelijke uitgangspunt voor het ontdekken en vervolgens waarderen en respecteren van de cultuur van anderen.

Als belangrijk element in een alomvattend onderwijsprogramma dient kunsteducatie in de meest algemene zin gezien te worden als een bepaalde benadering tot de ontdekking en analyse van kennis, evenals een interpretatie van de wereld. Het verschaft leerlingen de competenties die nodig zijn om een breed spectrum van kunstuitingen en verschillende typen kunstzinnige processen actief te ervaren, erop te reflecteren, deze te bevatten en erin te participeren. Bovendien dient kunsteducatie leerlingen te voorzien van de nodige attitudes, technische vaardigheden en kennis om geleidelijk hun eigen creativiteit te ontwikkelen en zich te leren uiten met behulp van kunstzinnige middelen. Daarom dienen de inhoud en structuur van het onderwijs niet alleen de eigenschappen van iedere kunstvorm te reflecteren, maar ook de kunstzinnige middelen ter beschikking te stellen om communicatie en interactie binnen verschillende culturele, sociale en historische contexten te oefenen.

In dit opzicht zijn er twee hoofdbenaderingen van kunsteducatie (die tegelijkertijd kunnen worden geïmplementeerd en elkaar niet hoeven uit te sluiten). De kunsten kunnen (1) worden onderwezen als individuele leervakken, door het onderwijzen van de verschillende disciplines, waardoor de artistieke vaardigheden, ontvankelijkheid voor en waardering van kunst kan worden ontwikkeld bij leerlingen, en (2) als een methode van onderwijs en leren waarbij de kunstzinnige en culturele dimensies worden geïntegreerd in alle kernonderdelen van het curriculum.

De *Arts in Education* (AiE) benadering gebruikt de kunsten (en de daaraan verbonden praktijken en culturele tradities) als een medium voor het leren van algemene vakken in het leerplan en als een manier om het begrip van die vakken te verdiepen; bijvoorbeeld het gebruik van kleuren, vormen en objecten die afkomstig zijn uit de beeldende kunsten en architectuur om vakken als natuurkunde, biologie en meetkunde te onderwijzen; of het introduceren van drama of muziek als gereedschap voor het leren van taal. Op basis van de theorie van "*multiple intelligences*" (meerdere vormen van intelligentie), beoogt de AiE benadering de voordelen van kunstonderwijs ten goede te laten komen aan alle leerlingen en vakken. Deze benadering heeft ook tot doel om theorie te contextualiseren door de praktische toepassing van kunstzinnige disciplines. Om effectief te zijn vereist deze interdisciplinaire benadering veranderingen in zowel de onderwijsmethoden zelf als in de opleiding van leerkrachten.

3. Dimensies van kunsteducatie

Kunsteducatie is gestructureerd door middel van drie complementaire pedagogische stromingen:

- Rechtstreeks contact met kunstwerken (zoals concerten, tentoonstellingen, boeken en films).
- Bezig zijn met kunstzinnige praktijken.
- Analytische studie van kunstwerken.

Dat wil zeggen dat het kunsteducatie drie dimensies heeft: (1) de leerling/cusist doet kennis op in wisselwerking met kunstwerken of kunstvoorstellingen, met de kunstenaar, en met zijn

of haar leerkracht; (2) de leerling/cursist doet kennis op door zijn of haar eigen kunstzinnige praktijk; en (3) de leerling/cursist doet kennis op door onderzoek en studie (van een kunstvorm en van de relatie tussen kunst en geschiedenis).

Essentiële strategieën voor effectieve kunsteducatie

Kunsteducatie van hoge kwaliteit vereist hoogwaardig geschoolde professionele kunstleraren en leerkrachten. Het wordt verder versterkt door succesvolle partnerschappen tussen deze leerkrachten en begaafde kunstenaars. Het is van het grootste belang dat de educatieve en artistieke gemeenschappen, beide dusdanig breed begrepen dat daaronder bijvoorbeeld ook school- en museumdirecteuren vallen, bereid zijn en in staat zijn om zich in te zetten voor deze samenwerking en dat zij samenwerken aan de verwezenlijking van gemeenschappelijke doelstellingen. Dergelijke samenwerkingsverbanden bestaan uit zowel individuen als organisaties en overheden op lokaal, regionaal en nationaal niveau.

Succesvolle partnerschappen zijn afhankelijk van een wederzijds begrip van de doelstellingen waar de partners naar toe werken en een wederzijds respect voor elkaars capaciteiten. Om de basis te leggen voor een toekomstige samenwerking tussen docenten en kunstenaars, dient de competentie van zowel docenten als kunstenaars aan het begin van hun carrière ook inzicht te omvatten in de expertise van de ander inclusief een gedeelde interesse in pedagogie.

Opleidingen voor leerkrachten en kunstenaars moeten worden herzien om beiden de kennis en de ervaring mee te geven die nodig is om de verantwoordelijkheid te delen die leren mogelijk maakt en om hen in staat te stellen de voordelen van professionele samenwerking volledig te benutten. Het bevorderen van een dergelijke samenwerking vereist specifieke afspraken en structuren, en voor de meeste samenlevingen betekent dit een nieuwe uitdaging.

Er zijn dus twee essentiële strategieën voor het verwezenlijken van effectieve kunsteducatie: de ontwikkeling van partnerschappen tussen educatieve en culturele systemen en deelnemers, en een relevante en doeltreffende opleiding van leraren en kunstenaars.

1. Partnerschappen

Ook al wordt creativiteit in de meeste beleidsvoornemens zeer hoog aangeslagen, er bestaat nog steeds een gebrek aan de fundamentele erkenning van het belang van kwalitatief goed onderwijs als het belangrijkste middel om creativiteit te faciliteren. Het uitvoeren van kunsteducatieprogramma's is noch duur, noch moeilijk om in praktijk te brengen indien de achterliggende filosofie op partnerschappen berust.

Met dit in gedachten is een gezamenlijke verantwoordelijkheid vereist voor kunsteducatie binnen de ministeries die verantwoordelijk zijn voor cultuur en/of educatie en tussen de verschillende mechanismen die de implementatie en evaluatie van kunsteducatieprogramma's veiligstellen. Daarbij moet iedere entiteit zich duidelijk bewust zijn van zijn/haar bijdrage aan het proces. De vorming van synergetische relaties tussen kunst en onderwijs bij het bevorderen van creatief leren kan het beste worden verwezenlijkt door de volgende partnerschappen.

- Ministerieel niveau/gemeentelijk niveau

Er kunnen al partnerschappen bestaan tussen de aparte entiteiten van het ministerie van Cultuur, het ministerie van Onderwijs en ministeries van hoger onderwijs en onderzoek bij het vaststellen van gezamenlijk beleid en budgetten voor projecten die plaatsvinden binnen of buiten schooluren (als onderdeel van het leerplan of niet). Kunst en educatie kunnen ook

worden samengevoegd op beleidsniveau tussen de ministeries van Onderwijs en Cultuur en de gemeenten (die veelal verantwoordelijk zijn voor zowel educatieve als culturele instituties). Door het implementeren van samenwerkingsprojecten tussen culturele organisaties en scholen worden het educatieve systeem en de culturele wereld met elkaar verbonden. Deze partnerschappen hebben tot doel om kunst en cultuur in het centrum van het onderwijs te plaatsen in plaats van aan de randen van het curriculum. Daarbij is de belangrijkste doelstelling het opheffen van sociale en culturele ongelijkheid, maar dit soort projecten zouden ook aandacht moeten schenken aan zaken als cultureel erfgoed, multiculturele zaken en opvoeding.

- Schoolniveau

In de hele wereld hebben de meeste steden, plaatsen en dorpen wel een vorm van culturele faciliteit. Tegenwoordig wordt algemeen erkend dat het leerproces niet meer uitsluitend op school plaatsvindt. Partnerschap tussen scholen en culturele instituten heeft nieuwe mogelijkheden geschapen voor educatie. In sommige landen bestaat er al langer samenwerking tussen deze instituten; echter, de reikwijdte en effectiviteit van de verschillende partnerschappen loopt sterk uiteen.

De mate van ondersteuning en de oprechtheid van de inzet namens culturele instanties en scholen is van vitaal belang om het succes van dit soort samenwerking te garanderen. Hechte partnerschappen hebben innovatieve programma's opgeleverd. Deze programma's komt men vooral tegen tijdens bezoeken aan culturele instanties die zowel een grote rijkdom aan informatie bieden, kunstzinnige ontmoetingen en mogelijkheden om artistieke processen in werking te zien en hieraan deel te nemen, evenals een enorm potentieel aan geïntegreerde onderwijspraktijken. Voornamelijk in het basisonderwijs - waar jonge kinderen sterk reageren op visueel leren - kan een actieve samenwerking tussen de instellingen mogelijkheden creëren voor verrijkende educatiemethoden en een breder perspectief op de leersituatie.

- Leerkrachtniveau

Effectieve partnerschappen zijn ook vruchtbaar voor leerkrachten die willen profiteren van nieuwe ervaringen die hun eigen onderwijsmethoden kunnen verrijken. Zij kunnen kunstenaars uitnodigen, met hun ervaring en expertise in beweging, woorden, geluid en ritme, beelden en andere vormen van kunst, om projecten te ontwikkelen op basis van partnerschappen in zowel binnenschoolse als buitenschoolse programma's. Binnenschoolse projecten kunnen bestaan in een samenwerking tussen de kunstenaar, de leerkracht en de school, en kunnen worden aangepast aan de leeftijd van de deelnemers, de onderwijsmethoden en de duur van de interventie in het klaslokaal.

In sommige gevallen bieden culturele instituten uitgebreide on-line hulpbronnen voor leerkrachten, kunstdocenten, families en leerlingen. Het is wat dit betreft een belangrijk voordeel van de zich uitbreidende notie van culturele podia - waartoe ook festivals, concerten, tentoonstellingsruimten en theaters behoren - dat het culturele en kunstzinnige praktijken in staat stelt om een zo breed mogelijk publiek te bereiken.

De ontwikkeling van dergelijke partnerschappen kent vele uitdagingen. Budgetten voor alles dat gerelateerd is aan kunsteducatie, als ze al bestaan, kunnen gecentraliseerd zijn in één ministerie of afdeling met weinig mogelijkheden (of bereidheid) om deze te delen. De bureaucratie van de overheid kan zich ook, in al zijn geledingen, binnen een zeer beperkt gezichtsveld bewegen, met weinig motivatie voor samenwerking. En natuurlijk zijn er de verschillen in individuele en structurele "culturen" tussen het educatieve en culturele veld.

2. Scholing van docenten en kunstenaars

Dit heeft uiteraard te maken met de vaak zeer verschillende ervaringen en perspectieven die leerkrachten van algemene vakken, docenten in kunstvakken en kunstenaars hebben met

betrekking tot educatieve en culturele processen en praktijken. Een effectievere opleiding van al deze personen in kunsteducatie, in brede zin, is daarom essentieel.

- Scholing van leerkrachten in algemene vakken

In de ideale situatie zijn alle leerkrachten (en leidinggevenden) ontvankelijk voor de waarden en attitudes van kunstenaars en weten zij zelf kunst te waarderen. Leerkrachten dienen tevens te zijn uitgerust met de vaardigheden die hen in staat stellen om samen te werken met kunstenaars in een educatieve omgeving. Dergelijke training kan hen in staat stellen om hun eigen potentieel te verwezenlijken evenals de kunst in te zetten bij hun onderwijs. Het kan er ook voor zorgen dat zij enige kennis opdoen van hoe kunstwerken te produceren of op te voeren, het vermogen om kunstwerken te analyseren, interpreteren en evalueren, en om kunstwerken van andere perioden of culturen te waarderen.

Rekening houdend met het feit dat kunst kan helpen in gebieden die traditioneel beschouwd werden als algemene kennis, zijn het vooral basisschoolleerkrachten die gebruik maken van een 'Arts in Education' (AiE) benadering. Liedjes kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt om sleutelwoorden in een taal te onthouden, of definities in natuurwetenschappen en maatschappijleer of een wiskundig concept of formule. Het integreren van de kunst in het onderwijs van andere vakken, voornamelijk op het lager basisoniveau (groepen 1 t/m 4), kan één manier zijn om de overbelasting van het curriculum te vermijden die sommige scholen ervaren. Het kan tevens een oplossing bieden voor het probleem van een gebrek aan personele middelen in het kunstonderwijs.

Vakleerkrachten op het middelbaar schoolniveau kunnen opdrachten geven die samenwerking vereisen met andere gespecialiseerde onderwerpen. Het gebied van economie en technologie kan bijvoorbeeld worden geïncorporeerd in het commerciële aspect van kunst, of studenten kunnen projecten krijgen die kunst relateren aan geschiedenis of maatschappijleer. Deze benadering vereist een begrip van de waarde van kunsteducatie bij de docenten van andere vakgebieden.

- Scholing van kunstdocenten

De training van kunstdocenten dient verder te gaan dan alleen maar het leren van specifieke vaardigheden, praktijken en kennis. Daarom dienen kunstonderwijsprogramma's zich te ontwikkelen tot een bredere voorbereiding van de docent dan alleen maar ateliervaardigheden. Kunstdocenten moeten worden aangemoedigd om gebruik te maken van de vaardigheden van kunstenaars, inclusief die van andere disciplines, terwijl ze ook de vaardigheden ontwikkelen die vereist zijn om samen te werken met kunstenaars en met docenten in andere vakken in een educatieve omgeving.

Volledig uitgewerkte opleidingsprogramma's voor kunstdocenten kunnen de ontwikkeling bevorderen van kennis en vaardigheden in:

- Eén of meer kunstdisciplines
- Interdisciplinaire kunstuitingen
- Methodieken specifiek voor kunstonderwijs
- Methodieken specifiek voor onderwijs door middel van kunst
- Samenstelling van het leerplan
- Vormen van beoordeling en evaluatie die geschikt zijn voor kunst
- Formele (school-gebonden) kunsteducatie
- Informele (gemeenschap-gebonden) kunsteducatie.

Bovendien zullen goede scholen alleen nooit genoeg zijn. Zoals hierboven uiteengezet, kunsteducatie kan vaak worden verrijkt door partnerschappen met een grote verscheidenheid aan individuen en organisaties in de gemeenschap. Activiteiten zoals bezoeken aan musea en galerieën, *Artists in School* (AIS) programma's en milieueducatie door kunsteducatie zijn waardevolle educatieve gelegenheden voor zowel leerkrachten in opleidingsinstituten als voor leerlingen/cursisten in scholen en andere leersituaties.

Het is tevens nodig, met betrekking tot het voorbereiden van docenten op kunsteducatie, om aandacht te schenken aan nieuwe technologieën zoals Computer-Generated Art Images (CGAI), digitale creatieve spellen, en on-line onderwijs. Het gebruik van nieuwe technologieën heeft de rol van het kunsteducatie uitgebreid en biedt nieuwe rollen voor leerkrachten in de 21^e eeuw. Deze technologieën kunnen dienen als een essentieel platform voor samenwerking tussen kunstenaars en tussen kunstenaars en andere opvoeders. Daarnaast geldt ook computerkunst tegenwoordig als een geaccepteerde kunstvorm, als een legitieme vorm van kunstproductie, en als een methode om kunst te onderwijzen. Docenten in opleiding zijn zeer gemotiveerd om computerkunst te onderwijzen in hun cursussen; vaak echter hebben zij een gebrek aan ervaring, pedagogische training en middelen.

Het is ten slotte ook belangrijk, in ieder geval op lokaal en wellicht ook nationaal niveau, om richtlijnen en standaards op te stellen voor de opleiding van kunstleraren voordat zij het veld in gaan. Verschillende standaards zijn ontwikkeld⁵ die kunnen dienen als een referentiekader voor de inspanningen van ieder land bij het plannen, implementeren en evalueren van hun eigen opleidingen voor kunsteducatie.

- Scholing van kunstenaars

Allerlei soorten kunstenaars, inclusief culturele professionals, zouden eveneens de mogelijkheid moeten hebben om hun pedagogische capaciteiten te verbeteren en de vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn zowel om samen te werken met leerkrachten in scholen en educatieve centra en, meer rechtstreeks, om effectief te communiceren en om te gaan met leerlingen/cursisten. Gezamenlijke activiteiten en projecten tussen kunstenaars-in-opleiding en leerkrachten-in-opleiding kan tevens helpen om de toekomstige samenwerking veilig te stellen.

Evenals met de ontwikkeling van partnerschappen tussen culturele en educatieve instituten en perspectieven, worden de verbetering en verrijking van het onderwijs van allen die betrokken zijn bij het kunsteducatie in ernstige mate belemmerd door een gebrek aan zowel financiële middelen als, vooral in de niet-stedelijke omgeving, culturele middelen zoals bibliotheken, theaters en musea

Onderzoek naar kunsteducatie en kennisuitwisseling

Bouwen aan creatieve capaciteit voor de 21e eeuw door kunsteducatie vereist ter zake kundige besluitvorming. Om beleidsmakers over te halen de implementatie van kunsteducatie en Arts-in-Education te accepteren en te onderschrijven, is het noodzakelijk om bewijs te leveren van de effectiviteit hiervan.

Kunsteducatie is een educatieveld dat geen lange onderzoeksgeschiedenis kent. Om kunstzinnige ontwikkeling of kunst zelf te kunnen begrijpen door beter en doeltreffender onderzoek, moeten onderzoekers kunstzinnig relevante, vaak meer kwalitatieve vormen van onderzoek identificeren, ontwikkelen en toepassen.

Zoals gezegd, de aard van leeractiviteiten in kunsteducatie omvat het maken van kunst, evenals reflectie op de waardering, observatie, interpretatie, kritiek en het filosoferen over kunst. Deze kenmerken van de aard van onderwijzen en leren in kunsteducatie heeft belangrijke implicaties voor onderzoeksmethoden in de kunst; onderzoekers in kunsteducatie dienen te kijken, denken en observeren vanuit een artistiek perspectief.

---

⁵ Met name in de VS, zoals: 'Early Adolescence through Young Adulthood /Art standards' door de National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS), 'Standards for Art Teacher Preparation , Purposes, Principles', en 'Standards for School Art Programmes', en 'The National Visual Arts Standards'.

Dergelijk onderzoek kan plaatshebben op een wereldwijd, nationaal en institutioneel niveau, of kan gebaseerd zijn op disciplines, en dient zich te richten op gebieden als:

- Beschrijving van de aard en de reikwijdte van huidige programma's een stand van zaken in het veld
- De relaties tussen kunsteducatie en creativiteit
- De relaties tussen kunsteducatie en sociale vaardigheden/actief burgerschap/empowerment
- Evaluaties van programma's en methoden in kunsteducatie, met name van de toegevoegde waarde in termen van sociale en individuele resultaten
- De diversiteit aan methoden voor het aanbieden van kunsteducatie.
- De effectiviteit van het beleid op het gebied van kunsteducatie
- De aard en invloed van partnerschappen tussen educatie en cultuur op de implementatie van kunsteducatie
- De ontwikkeling en de toepassing van standaarden voor lerarenopleidingen
- Evaluatie van hoe en wat studenten leren door kunsteducatie (evaluatie van best practices in beoordelingstechnieken)
- De invloed van culturele industrieën (zoals televisie en film) op kinderen en andere leerlingen in termen van hun educatie in de kunst, en methoden om te verzekeren dat de culturele industrieën burgers voorzien van verantwoordelijke vormen van kunsteducatie.

Het uitvoeren van onderzoek naar kunsteducatie dient onder andere uit de volgende stappen te bestaan:

- Het opzetten van een kunsteducatie onderzoeksagenda en fondsenwerving om dit onderzoek te ondersteunen
- Het organiseren van seminars voor onderzoek naar kunsteducatie ter bevordering van de onderzoeksinspanningen
- Het in kaart brengen van onderzoeksbelangstelling onder kunstdocenten
- Het aanmoedigen van interdisciplinaire samenwerking in onderzoeksmethodieken voor kunsteducatie.

Men kan stellen dat creativiteit, uitgedrukt in cultuur, de meest rechtvaardig verdeelde rijkdom ter wereld is. Onderzoek wijst echter uit dat bepaalde onderwijssystemen creativiteit kunnen belemmeren terwijl anderen het bevorderen. De veronderstelling is dat kunsteducatie een van de beste middelen is om creativiteit te cultiveren (wanneer de methoden om het te onderwijzen en te leren dit ondersteunen), maar de mechanismen hiervoor zijn slecht gedocumenteerd en het argument voor kunstonderwijs wordt daarom niet altijd even goed ontvangen door beleidsmakers. Onderzoek op dit gebied is daarom vereist.

Als laatste en meer in het bijzonder kan onderzoek naar kunsteducatie worden ondernomen door universiteiten en andere instituties in samenwerking met een uitwisselingsplaats (of "observatorium") dat informatie en kennis over kunsteducatie verzamelt, analyseert, herschikt en verspreidt. Een uitwisselingsplaats kan informatie over een bepaald interessegebied verzamelen (bijv. educatie in beeldende kunsten), of kan een geografisch gebied bestrijken (bijv. kunstonderwijs in India). Uitwisselingsplaatsen vormen een betrouwbare bron van gegevens voor de belangenbehartiging en het lobbyen voor kunsteducatie.

Conclusie

Bouwen aan creatieve capaciteit voor de 21e eeuw is een moeilijke maar ook essentiële taak. Alle maatschappelijke krachten moeten worden ingezet om ervoor te zorgen dat de nieuwe generaties van deze eeuw de kennis en de vaardigheden opdoen en, misschien nog belangrijker, de waarden en attitudes, de ethische principes en de morele richting om

verantwoordelijke wereldburgers te worden en een duurzame toekomst veilig te stellen. Universele educatie van goede kwaliteit is daarvoor essentieel.

Deze educatie echter kan alleen maar "goed" zijn als het, door middel van kunsteducatie, de inzichten en perspectieven, de creativiteit en het initiatief, en de kritische reflectie en beroepsmatige vaardigheden bevordert die zo noodzakelijk zijn voor het leven in de nieuwe eeuw. De verwachting is dat deze Routekaart gebruikt zal worden als een sjabloon, een set van algemene richtlijnen, die kan worden aangepast - gewijzigd en waar nodig uitgebreid - om te voldoen aan de specifieke context van landen en samenlevingen in de hele wereld.

Aanbevelingen

De deelnemers aan de UNESCO *World Conference on Arts Education*, die de verklaringen hebben onderschreven die zijn uitgewerkt op regionale en internationale voorbereidende conferenties gehouden in Australië, Colombia, Litouwen, de Republiek Korea en Trinidad en Tobago, plus de aanbevelingen die zijn uitgewerkt tijdens de regionale discussiebijeenkomsten van de Afrikaanse en Arabische Staten gehouden tijdens de *World Conference on Arts Education* (Lissabon, 6-9 maart, 2006)⁶, herhalen de volgende aanbevelingen:

- Nota nemend van het feit dat de ontplooiing, door kunsteducatie, van een esthetische zin, creativiteit en het vermogen van kritisch denken en reflectie, die inherent zijn aan het menselijk bestaan, een recht zijn van ieder kind en jong persoon⁷;
- Overwegend dat een groter bewustzijn dient te worden gecreëerd onder kinderen en jonge mensen van zowel zichzelf als van hun natuurlijke en culturele omgeving, en dat toegang tot culturele producten, diensten en praktijken voor iedereen een van de doelstellingen van educatieve en culturele systemen moet zijn;
- De rol van het kunsteducatie erkennend om het publiek en verschillende sectoren van het maatschappelijk leven in staat te stellen om kunstuitingen te waarderen;
- De uitdagingen begrijpend die gesteld worden aan culturele diversiteit door globalisering, en de toenemende behoefte aan verbeelding, creativiteit en samenwerking nu samenlevingen in toenemende mate gebaseerd zijn op kennis;
- Besefvend dat in veel samenlevingen kunst traditioneel een onderdeel van het dagelijks leven was en vaak nog steeds is, en dat het een sleutelrol vervult in de overdracht van cultuur en in de transformatie van gemeenschappen en individuen;
- Nota nemend van de essentiële behoeften van jonge mensen om een plek te hebben voor kunstzinnige activiteiten zoals cultuurcentra en musea;
- Nota nemend van het feit dat een van de belangrijkste uitdagingen aan de 21e eeuw is de toenemende behoefte aan creativiteit en verbeelding in multiculturele samenlevingen - dat door kunsteducatie kan worden opgepakt;
- De noodzaak erkennend dat onze huidige samenlevingen educatieve en culturele strategieën en beleid ontwikkelen die culturele en esthetische waarden en identiteit overdragen en onderhouden, om zodoende culturele diversiteit te bevorderen en te verrijken en om vreedzame, welvarende en duurzame samenlevingen te ontwikkelen;
- In aanmerking nemend dat de meeste naties in de wereld multicultureel van aard zijn, waar een samenloop van culturen plaatsvindt, resulterend in een unieke combinatie van gemeenschappen, nationaliteiten en talen; dat deze culturele complexiteit een creatieve energie heeft voortgebracht en inheemse perspectieven en praktijken heeft geproduceerd die kenmerkend zijn voor deze naties; en dat dit rijke culturele erfgoed, zowel tastbaar als ontastbaar, bedreigd wordt door meervoudige en complexe sociaal-culturele, economische en natuurlijke veranderingen;
- De waarde en toepasbaarheid erkennend van de kunsten in het leerproces en de rol daarvan bij het ontwikkelen van cognitieve en sociale vaardigheden, het stimuleren van innovatief denken en creativiteit en het aanmoedigen van gedragingen en waarden die ten grondslag liggen aan sociale tolerantie en het vieren van verscheidenheid;
- Besefvend dat kunsteducatie bijdraagt aan het leervermogen en de ontwikkeling van vaardigheden door de nadruk op flexibele structuren (zoals de vereiste tijd, discipline en rollen), de relevantie voor de leerling (op betekenisvolle wijze verbonden met het leven van kinderen en hun sociale en culturele leefwereld), en de samenwerking tussen formele en informele onderwijssystemen en leermiddelen;
- De convergentie erkennend tussen de traditionele opvatting van kunst in samenlevingen en het meer recente inzicht dat leren door middel van kunst kan leiden tot beter leren en betere ontwikkeling van vaardigheden;
- Besefvend dat kunsteducatie, doordat het een groot aantal breed toepasbare vaardigheden en capaciteiten cultiveert en de motivatie en actieve participatie van leerlingen/cursisten

---

⁶ De volledige versie van de *Declarations and Recommendations* kan men vinden in de 'Working document of the World Conference on Arts Education' in de UNESCO koppelingen naar het Educatie en Kunst-portaal: <http://www.unesco.org/culture/lea>.

⁷ Zie "Routekaart voor Kunsteducatie", pagina 2 en 3.

stimuleert, kan bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs, waardoor het een bijdrage levert aan het verwezenlijken van de zes *Education for All* (EFA) doelstellingen van de Dakar *World Conference on Education for All* (2000);

- Overwegend dat kunsteducatie een zeer nuttige rol kan vervullen bij therapie voor kinderen met een handicap en in de verwerking van rampen en conflictsituaties;
- Besefend dat kunsteducatie, net als alle andere typen onderwijs en educatie, van hoge kwaliteit dient te zijn om effectief te kunnen zijn;
- In aanmerking nemend dat kunsteducatie, als een instrument van ethische en burgerlijke ontwikkeling, een elementair middel biedt voor sociale integratie en kan helpen om de kritieke vraagstukken te behandelen waarmee veel samenlevingen worden geconfronteerd, waaronder misdaad en geweld, hardnekkig analfabetisme, sekse-ongelijkheid, kindermishandeling en verwaarlozing, politieke corruptie en werkloosheid;
- Oog hebbend voor de ontwikkeling van informatie en communicatietechnologieën (ICT) in alle sectoren van de samenleving en de economie, en het potentieel dat zij vertegenwoordigen voor het verrijken van het kunsteducatie;

En er zijn ook een aantal uitdagingen geïdentificeerd die als volgt worden herhaald:

- Het feit erkennend dat in veel landen het onderwijsbeleid weinig waarde hecht aan kunsteducatie, zoals aangetoond in de isolatie en de devaluatie van dit kennisgebied;
- Constaterend dat culturele en onderwijssystemen en belangen vaak gescheiden blijven, met twee aparte agenda's die vaak parallel lopen of zelfs in tegenovergestelde richtingen;
- Overwegend dat er niet voldoende opleidingen voor docenten zijn die gespecialiseerd zijn in kunsteducatie en dat de algemene opleidingen voor leerkrachten onvoldoende aandacht hebben voor de rol van de kunst in het leerproces;
- Constaterend dat kunstenaars en hun deelname in de processen van kunsteducatie onvoldoende erkend worden;
- Nota nemend van het feit dat er in het veld van kunsteducatie een enorm reservoir aan ervaring bestaat die niet onderzocht of gesystematiseerd is; en
- Besefend dat budgetten voor kunsteducatie ofwel niet bestaan, of onvoldoende zijn om vaste en ontwikkelingsbehoeften te dekken;

zijn de volgende aanbevelingen samengesteld uit de bovengenoemde voorbereidende conferenties en regionale discussiebijeenkomsten:

1. Aanbevelingen voor leerkrachten/docenten, ouders, kunstenaars en directeuren van scholen en kunsteducatieinstellingen

Belangenbehartiging, ondersteuning en training

- Bevorder het maatschappelijke bewustzijn van de waarde en sociale impact van kunsteducatie, zodat er een vraag ontstaat naar kunsteducatie en vakkundige docenten;
- Bied leiderschap, ondersteuning en assistentie voor het onderwijzen en leren van en door de kunst;
- Bevorder actieve deelname aan en toegankelijkheid van kunst door en voor alle kinderen als een kernonderdeel van het onderwijs;
- Stimuleer de inzet van plaatselijke, gecontextualiseerde personele en materiële hulpmiddelen om kwalitatief goed onderwijs zowel aan te bieden als inhoud te geven;
- Verschaf hulpmiddelen en leermiddelen om leerkrachten/docenten te ondersteunen bij het ontwikkelen, gebruiken en uitwisselen van een nieuwe, kunst-rijke pedagogiek;
- Bied ondersteuning aan de docenten in de kunsteducatie om zich de technologische ontwikkelingen eigen te maken waarmee de kunsteducatie gemarginaliseerde groepen kan bereiken en die de creatie van innovatieve kennisproducten en het uitwisselen van kennis faciliteren;
- Ondersteun de permanente professionele ontwikkeling van docenten, kunstenaars en buurtwerkers, om een waardering van culturele diversiteit te stimuleren en hen in staat te stellen om het potentieel van hun leerlingen/cursisten te ontwikkelen om te creëren, te beoordelen en te innoveren;
- Stimuleer en bevorder de ontwikkeling van kunstuitingen door middel van digitale media;
- Creëer - als ze niet bestaan - culturele centra en andere educatieve kunststruimten en faciliteiten voor de jeugd;

Partnerschappen en samenwerking

- Stimuleer actieve en duurzame partnerschappen tussen de educatieve organisaties (formeel en informeel) en de bredere gemeenschap;
- Faciliteer de participatie van plaatselijke kunstenaars in educatieve situaties en betrek plaatselijke kunstvormen en technieken bij de leerprocessen, ter versterking van de plaatselijke cultuur en identiteit;
- Faciliteer samenwerking tussen scholen en educatieinstellingen en ouders, buurtorganisaties en maatschappelijke instanties, en mobiliseer plaatselijke middelen binnen de gemeenschap om educatieve kunstprogramma's te ontwikkelen die gemeenschappen in staat te stellen om culturele waarden en plaatselijke kunstvormen te delen en over te dragen;

Implementatie, evaluatie en kennisuitwisseling

- Implementeer en evalueer coöperatieve educatieprojecten die gebaseerd zijn op de principes van inclusieve samenwerking, integratie en relevantie;
- Stimuleer effectieve documentatie en het uitwisselen van kennis onder docenten en leidinggevendenden;
- Deel informatie en bewijs met belanghebbenden, waaronder ook regeringen, gemeenschappen, de media, NGO's en de privésector;

2. Aanbevelingen voor overheidsministeries en beleidsmakers

Erkenning

- Erken de rol van de kunsteducatie om het publiek en verschillende sectoren van het maatschappelijk leven in staat te stellen om kunstuitingen te waarderen;
- Erken het belang van het ontwikkelen van beleid op het gebied van kunsteducatie dat de verbanden tussen gemeenschappen, educatieve en maatschappelijke instellingen en het arbeidsveld tot uitdrukking brengt;
- Erken de waarde van succesvolle, lokaal ontwikkelde, cultuur-relevante kunsteducatieprojecten en praktijken. Erken dat toekomstige projecten de succesvolle praktijken die tot dusverre geïmplementeerd zijn dienen te herhalen;
- Geef prioriteit aan de noodzaak om onder het publiek een beter begrip en een dieper besef te kweken van de essentiële bijdrage van kunsteducatie aan individuen en de maatschappij;

Beleidsontwikkeling

- Vertaal het groeiende besef van het belang van kunsteducatie in de toewijzing van middelen die voldoende zijn om principes om te zetten in actie, om een groter bewustzijn te kweken van de voordelen van kunst en creativiteit voor allen, en om steun te verkrijgen voor de implementatie van een nieuwe visie op kunst en onderwijs;
- Ontwikkel beleid voor nationaal en regionaal onderzoek op het gebied van kunsteducatie, waarbij rekening wordt gehouden met de eigenaardigheden van tradities evenals die van kwetsbare bevolkingsgroepen;
- Stimuleer de ontwikkeling van strategieën voor implementatie en controle ter bevordering van de kwaliteit van de kunsteducatie;
- Geef kunsteducatie een permanente centrale plaats in het onderwijsleerplan, met voldoende financiering en gegeven door kunstdocenten met voldoende kwalitatieve vaardigheden;
- Houd rekening met onderzoek bij het maken van financiering- en programmabeslissingen en definieer nieuwe normen voor de beoordeling van de invloed van kunsteducatie (aangezien kunsteducatie een belangrijke bijdrage levert aan de verbetering van leerprestaties op het gebied van bijv. leren lezen en rekenen, en het tevens menselijke en sociale voordelen biedt);
- Garandeer continuïteit, onafhankelijk van overheidsprogramma's op het gebied van openbare kunsteducatie c.q. kunsteducatieprogramma's buiten schooltijd;
- Adopteer regionaal beleid met betrekking tot kunsteducatie voor alle landen van een regio;
- Maak kunsteducatie deel van culturele verdragen die worden onderschreven door alle lidstaten;

Opleiding, implementatie en ondersteuning

- Bied professionele training aan kunstenaars en docenten ter verbetering van de kwaliteit van de aangeboden kunsteducatie en creëer afdelingen voor kunsteducatie aan universiteiten;
- Geef prioriteit aan de opleiding van kunstdocenten binnen het onderwijssysteem, waardoor zij een meer effectieve bijdrage kunnen leveren aan het proces van leren en culturele ontwikkeling, en maak het cultiveren van ontvankelijkheid voor kunst een onderdeel van de training van alle leerkrachten en kunstdocenten;
- Stel vakdocenten en kunstenaars beschikbaar aan educatieve centra en amateurverenigingen om de groei en de bevordering van kunsteducatie mogelijk te maken en te stimuleren;
- Implementeer de kunsten in het gehele onderwijsleerplan evenals in buitenschoolse leeromgevingen;
- Stel kunsteducatie beschikbaar aan alle individuen, zowel binnen als buiten school, ongeacht hun capaciteiten, behoeften of sociale, fysieke, mentale of geografische omstandigheden;
- Produceer en bied aan alle scholen en bibliotheken de noodzakelijke materialen voor een effectief aanbod van kunst, inclusief ruimte, media, boeken, kunstmaterialen en gereedschappen;
- Bied kunsteducatie te onderscheiden groepen op een wijze die geschikt is voor hun culturele methoden van onderwijs en leren, toegankelijk in hun eigen taal in overeenstemming met de principes zoals die zijn vastgelegd in de Universele Verklaring betreffende Culturele Diversiteit van de UNESCO;
- Onderzoek manieren en middelen om lokale kunsteducatieprogramma's op te zetten die gebaseerd zijn op lokale waarden en tradities;

Partnerschappen en samenwerking

- Bevorder partnerschappen tussen alle betrokken ministeries en overheidsorganisaties ter ontwikkeling van samenhangende en duurzame strategieën en beleid voor kunsteducatie;
- Stimuleer dat overheidsfunctionarissen op ieder niveau samenwerken met docenten, kunstenaars, NGO's, lobbygroepen, leden van het zakenleven, de vakbeweging en leden van de burgermaatschappij ter creatie van specifieke belangenbehartigings-actieplannen;
- Stimuleer de actieve deelname in kunsteducatie van professionele kunstinstellingen, stichtingen, media, industrie en partijen in de privésector;
- Maak partnerschappen tussen scholen, kunstenaars en kunst- en cultuurinstellingen een centraal onderdeel van het educatieve proces;
- Bevorder subregionale en regionale samenwerking op het gebied van kunsteducatie met het oog op het versterken van regionale integratie;

Onderzoek en kennisuitwisseling

- Ontwikkel databanken van personele en materiële hulpmiddelen voor kunsteducatie en stel deze beschikbaar aan alle educatieve en kunstzinnige instituten, inclusief via het Internet;
- Zorg voor de verspreiding van informatie over kunsteducatie, implementatie en follow-up door ministeries voor Onderwijs en Cultuur;
- Stimuleer het aanleggen van verzamelingen en inventarissen van kunstwerken die de kunsteducatie kunnen verrijken;

3. Aanbevelingen voor de UNESCO en andere Intergouvernementele en Non-gouvernementele organisaties

Belangenbehartiging en ondersteuning

- Communiceer de belangrijke bijdrage die kunsteducatie kan leveren aan alle maatschappelijke sectoren en identificeer kunsteducatie als een zeer belangrijke sectoroverstijgende strategie;
- Breng kunsteducatie in contact met geschikte hulpmiddelen en gerelateerde domeinen zoals *Education for All* en *Education for Sustainable Development*;
- Benadruk de behoefte aan *bottom-up* strategieën die praktische, door de basis gedragen initiatieven versterken en valideren;

- Stimuleer kennisontwikkeling van sociaal-culturele en milieuproblematiek door middel van programma's in kunsteducatie zodat leerlingen/cursisten waarden ontwikkelen op het gebied van het milieu, een gevoel van erbij-horen, en een betrokkenheid op duurzame ontwikkeling;
- Moedig communicatiemedia aan om de doelstellingen van kunsteducatie te ondersteunen en om esthetische gevoeligheid en kunstzinnige waarden te bevorderen onder het publiek;
- Blijf kunsteducatie integreren in internationale programma's;
- Schep ruimte in budgetten om kunsteducatie te cultiveren en bevorder de integratie ervan in leerplannen van scholen;
- Stimuleer de ontwikkeling en implementatie van kunsteducatie op verschillende niveaus en in de verschillende modaliteiten van onderwijsprogramma's vanuit een interdisciplinair perspectief met als doel het openen van nieuwe esthetische kanalen;
- Stimuleer investeringen die kunsteducatie voorzien van culturele producten, materiële hulpmiddelen en financiering om:
  - gespecialiseerde ruimten te creëren in scholen en culturele centra die een variëteit aan vormen van kunsteducatie bieden;
  - gespecialiseerde didactische materialen aan te bieden, inclusief publicaties in de moedertaal;
  - te zorgen voor de ontwikkeling van kunsteducatie en het bevorderen van eerlijke beloning en werkomstandigheden voor de professionals die zich bezighouden met de ontwikkeling van dit kennisgebied;
- Moedig regeringen en andere instanties aan om samenwerking te faciliteren tussen ministeries, departementen, culturele instanties, NGO's en kunstprofessionals;
- Organiseer toekomstige conferenties over kunsteducatie vanuit het besef van het belang om regelmatige reflectie en continue ontwikkeling te faciliteren.

Partnerschappen en samenwerking

- Faciliteer de coördinatie tussen culturele en educatieve instituten in ieder land zodat deze overeenstemming kunnen bereiken over beleid en activiteiten en de implementatie daarvan voor de ontwikkeling van kunsteducatie;
- Stimuleer de definitie van capaciteiten en mechanismen voor het verwoorden van formele en informele kunsteducatie tussen educatieve en culturele instellingen;
- Creëer samenwerkingsnetwerken tussen lidstaten en binnen hun eigen educatieve en culturele systemen, zodat de succesvolle ontwikkeling van kunsteducatie gebaseerd kan worden op coöperatieve activiteiten en samenwerkingsverbanden;

Onderzoek, evaluatie en kennisuitwisseling

- Bevorder de voortdurende evaluatie van de emotionele, sociale, culturele, cognitieve en creatieve invloed van kunsteducatie;
- Bevorder een regionaal systeem om informatie over kunsteducatie te verzamelen en te verspreiden;
- Bevorder kennisuitwisseling en netwerken door het opstellen van 'observatoriums' (uitwisselingsplaatsen) voor kunsteducatie, met UNESCO Chairs en het UNITWIN Network,⁸
- Bevorder onderzoek in de kunst om de ontwikkeling van toekomstige initiatieven in dit groeiende veld te kunnen informeren;
- Creëer een internationale databank van onderzoek om wetenschappelijk bewijs te leveren van het individuele en sociale belang van kunsteducatie en kunstparticipatie, inclusief maar niet beperkt tot gebieden zoals de ontwikkeling van de geïntegreerde mens, sociale cohesie, conflictresolutie, gezondheid en het gebruik van nieuwe technologieën bij creatieve expressie;
- Organiseer casestudies en onderzoek dat kan dienen als gids bij het opzetten van meer participierend en praktijkgericht onderzoek. Dergelijke casestudies kunnen leiden tot de ontwikkeling van een internationaal netwerk van onderzoekers die methodieken delen en betere modellen ontwikkelen voor beoordeling door kunstenaars, docenten en ouders als actieve participanten. Dit zou capaciteit creëren voor de toekomst en kan dienen als inspiratie voor levenslange educatie en evaluatie;

---

⁸ Zie het "Action Plan Asia: Arts in Asian Education Observatories", *Educating for Creativity: Bringing the Arts and Culture into Asian Education*, Rapport van de Aziatische Regionale Symposia over Kunstonderwijs, UNESCO 2005.

- Stimuleer onderzoek naar en een herontdekking van het traditionele gebruik van kunst in leersituaties en het alledaagse leven;
- Registreer en evalueer bibliografische hulpbronnen en andere informatiebronnen over kunsteducatie met het oog op de analyse, herschikking en verspreiding daarvan;
- Systematiseer significante ervaringen die dienst kunnen doen bij het voorbereiden van kwaliteitsmaatstaven voor kunsteducatie en het bevorderen van de uitwisseling van ervaringen;
- Faciliteer de voorbereiding en uitvoering van regionale en internationale opleidings- en onderzoeksprojecten;
- Bouw internationale netwerken ter facilitering van regionale samenwerking en de uitwisseling van 'best practices' bij het implementeren van beleid op het gebied van kunsteducatie;

Opleiding en ondersteuning voor docenten, scholen, instellingen en kunstenaars

- Faciliteer de opleiding van docenten in de theorie en de praktijk van kunsteducatie;
- Bevorder internationale ondersteuning voor het opleiden van docenten en voor leerplanontwikkeling, om de dekking en de kwaliteit van kunsteducatie te verbeteren;
- Stimuleer participatie in primair en secundair onderwijs van kunstenaars, cultuuroverdragers en culturele promotors ter verrijking van het creatieve gebruik van de diverse vormen van kunstzinnige expressie door leerlingen/cursisten;
- Stimuleer het opzetten van programma's voor onderzoek en permanente educatie voor professionals (kunstenaars, docenten, managers, planners, enz.) die verbonden zijn aan de kunsteducatie;
- Stimuleer de participatie en organisatie van kunstdocenten, zowel nationaal als internationaal, ter vergroting van hun maatschappelijke vertegenwoordiging en professionele competentie;
- Stimuleer de ontwikkeling van teksten, materialen, methodieken en handleidingen voor kunsteducatie;
- Stimuleer de integratie van nieuwe informatie en communicatietechnologieën in leraren- en docentenopleidingen en in formele en informele educatieve processen als middel voor creatie, kunstzinnige expressie, bezinning en kritisch denken.